

Сияев Т.М., Батырова Ы.М., Алынбекова С.Ш., Артыкова Н.А.

ТРЕНИНГ: ПЕДАГОГДОРДУН КЕСИПТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН
КЫНТЫКСЫЗДОО

Сияев Т.М., Батырова Ы.М., Алынбекова С.Ш., Артыкова Н.А.

ТРЕНИНГ: СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ

T. Siyaev, Y. Batyrova, S. Alynbekova, N. Artykova

TRAINING: IMPROVING THE PROFESSIONAL
COMPETENCE OF TEACHERS

УДК: 371.124 (021)

Азыркы мезгилде педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн кынтыксыздоо актуалдуу маселелердин бири. Бул эмгекте тренинг жүргүзүү менен педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн кыска убакытта жана натыйжалуу кынтыксыздоо мүмкүнчүлүгү көрсөтүлдү. Педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн курамдык бөлүктөрүнүн бири катары – педагогдун өзүн-өзү баамдоо ишмердүүлүгү каралат. Инсан өзүн-өзү баамдоо ишмердүүлүгүн натыйжалуу жүргүзүү үчүн үч этапты басып өтүшү зарылчылыгы белгиленген. Биринчи этап – бул өздүк туруктуулук. Тышкы таасирлерге көз карандысыз, ички сезим менен гана чечим чыгаруу жана ал чечимди аткарууга аракет жасоо менен аныкталат. Экинчи этап - өздүк өзгөрүүчүлүк. Ал укмуштуудай ийгиликтерди багындырууну, идеалды, үлгүнү иштеп чыгууну, жаңы касиеттерге ээ болууну камтыйт. Үчүнчү этап – өздүк актуалдуулук. Бул этап инсан бул дүйнөгө эмне үчүн жаралса, ошону толугу менен иш жүзүнө ашырууну мүнөздөйт. Жаңы касиеттерге ээ болуу менен жаңы чектерди, жана каалоолорду, тилектерди жаратуу менен инсан өзүн-өзү баамдоосун жогорулатат.

Негизги сөздөр: тренинг, тренингдин мазмуну, педагог, компетенттүүлүк, өзүн-өзү баамдоо, туруктуулук, өзгөрүүчүлүк, актуалдуулук, кынтыксыздык.

В настоящее время совершенствование профессиональной компетентности педагогов является одним из актуальных вопросов. В данной статье показана возможность эффективного совершенствования профессиональной компетентности педагогов путем проведения тренингов в течение короткого времени. Как одна из составляющих профессиональной компетентности педагога рассмотрена деятельность по самооценке. Для осуществления эффективной деятельности по самосознанию человеку необходимо пройти три стадии. Первый этап – самоуверенность. Независимая от внешних воздействий, она определяется только интуицией и усилиями по осуществлению этого решения. Второй этап – самоизменчивость. Завоевание невероятных успехов, выработка идеалов, образцов, связано с приобретением новых навыков. Третий этап - личная актуальность. Этот этап характеризует полное осознание того, для чего человек создан в этом мире. Приобретая новые качества, создавая новые рубежи, желания и стремления, человек увеличивает свое самосознание.

Ключевые слова: тренинг, содержание тренинга, педагог, компетентность, самооценка, устойчивость, изменчивость, актуальность, совершенство.

One of the most actual problems today is to improve the professional competence of teachers. This work makes it possible to quickly and effectively improve the professional competence of tea-

chers through training. One of the components of the teacher's professional competence is the self-awareness of the teacher. Human activity in self-consciousness. Noted the need to go through three stages for the effectiveness of the implementation. The first stage is self-sufficiency. Watch out for outside influences. Make a decision only with an independent, inner feeling and carry out this decision. Attempt is determined by punishment. The second stage is self-change. The conquest of incredible successes, the development of ideals, models, is associated with the acquisition of new skills. The third stage is personal relevance. This stage is what characterizes the full realization of a person. The acquisition of new qualities with new facets of personality, while creating desires and goals, increases self-awareness.

Key words: training, training content, teacher, competence, self-esteem, stability, variability, relevance, perfection.

Белгилүү болгондой психологиялык тренинг психология илиминин практикалык багытында топтук психотерапия өнүгүшүндөгү өзгөчө метод катары пайда болгон. 1872-жылы Д.Тьюк «психотерапия» терминин киргизген. «Психотерапия» грек тилинен которгондо «жанды тазалоо» же болсо «жанды дарылоо» деген маанини берет [1]. Дүйнө жүзүндө тренингди биринчилерден болуп белгилүү педагог, оратор Д.Карнеги жүргүзгөн. Д.Карнеги негиздеген «Dale Carnegie Training» борбору эл алдында ишенимдүү сүйлөгөнү, өзүнө ишенимди пайда кылууга жана адамдар менен тил табышууга багытталган тренингдерди ийгиликтүү жүргүзгөн [2]. Психологиялык тренингди өзгөчө метод катары негиздөөчүлөрдүн бири К.Левин саналат. Ал 1946-жылы өзүнүн кесиптештери менен бирге пикир алышууда компетенттүүлүктү калыптоо максатында топтук тренингдерди жүргүзө баштаган [3]. Тренинг тобу – багыттоочу психологдун аракети менен атайын түзүлгөн чакан топ жана анын катышуучулары ачык-айкын пикирлешүүнүн негизинде өзүнүн психологиялык маселесин чечүүгө, өздүк аң-сезимин жогорулатууга жана өзүн-өзү тарбиялоого аракеттенишет. К.Левин инсандын топко болгон таасирине караганда, топтун инсанга болгон таасирин колдонуу натыйжалуу жыйынтыкка алып келерин аныктаган. Ошентип, адамдардын инсандык алып – жүрүүлөрүнө, алардын инсандык касиеттерине жеке таасирге караганда, Т – топтун таасири алда-канча натыйжалуулугу белгиленген.

Кийинчирээк, 1960-жылдарда мугалимдерди, консультантарды, менежерлерди кесиптик даярдыктарын жогорулатуу максатында социальдык жана турмуштук жөндөмдөрдү калыптоого арналган тренингдер жүргүзүлө баштаган. Ал 1970-жылдарда, М.Форверг ролдорду аткаруу оюндарды жана драма жанрын колдонуу менен коммуникативдик жөндөмдөрдү калыптоого багытталган социалдык, психологиялык тренингдерди негиздеген. Азыркы мезгилде тренингдик технология адам баласынын ар түрдүү ишмердүүлүгүндө, тактап айтканда үй-бүлөдө, билим берүүдө, пикирлешүүдө, эс алууда, кесиптик жана инсандык өнүгүүдө, бизнес чөйрөсүндө натыйжалуу колдонулууда.

Бүгүнкү күнгө «тренинг» түшүнүгү ар тараптуу аспектиде аныкталат. Бул терминдин этимологиялык анализи бир канчалаган маанини берет: окуу, тарбиялоо, даярдоо, машыктыруу, дрессировка. Адатта, тренингди инсандын же аныкталган топтун психологиялык мүнөздөмөлөрүн кыска убакыт ичинде натыйжалуу өзгөртүүгө багытталган көп функционалдуу метод катары карашат. Тренинг – билимди, билгичтикти, көндүмдү жана ошондой социалдык мүнөздөмөлөрдү калыптоого арналган активдүү окутуу методу болуп саналат. Россия Федерациясында педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн калыптоодо тренингдердин ролун жана ордун изилдөөгө бир канчалаган диссертациялык изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Алсак, О.В. Ванновскаянын диссертациялык изилдөөсү дистанттык окуутуда окутуучулардын коммуникативдик компетенттүүлүгүн социалдык-психологиялык тренингди жүргүзүү менен калыптоо багытталган [4], И.В. Ушатованын изилдөөсү болочоктогу кесиптик педагогдорду даярдоодо окуу-кесиптик тренингиси каражат катары каралган [5], ал эми В.П. Долгополованын диссертациялык изилдөөсү жогорку окуу жайларынын окутуучуларын окутуунун тренингдик методдорун натыйжалуу колдонуунун педагогикалык шарттарын иштеп чыгууга багытталган [6]. Мындан тышкары, тренингдин түрлөрү, аны уюштуруунун педагогикалык шарттары, тренингди жүргүзүүнүн принциптери жана каражаттары төмөнкү монографияларда берилген [7,8].

Кыргыз Республикасында биринчилерден болуп профессор Сияев Т.М. инсанды өнүктүрүү боюнча, анын ичинде азыркы педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн калыптоо багындагы тренингдерди иштеп чыккан жана аларды республикалык телевидение жана радио берүүлөр аркылуу кеңири жайылткан. Азыркы мезгилде You Tube видеохостингте профессор Т.М. Сияев өздүк порталында 24 видео тренингдер жайгаштырылган, жазылуучулардын саны 750 болсо, жалпы көрүүчүлөрдүн саны 15 000 жетти [9].

Бул эмгекте педагогдун өзүн-өзү баамдоо боюнча тренингдин мазмуну жана уюштурулушу берилди.

Өзүн-өзү баалоо (инсандын өзүнө өзү баа бериши, өзүнүн мүнөздөмөлөрүн, мүмкүнчүлүктөрүн жана башкалардын арасында өзүнүн ордун аныктоо) инсандын фундаменти, негизи болуп саналат жана анын аракеттеринин жана жүрүм-турумунун башкы багыттоочу ролду аткарат. Өзүн-өзү баамдоо адамдын бардык чөйрөсүндөгү ишмердүүлүгүнө түздөнтүз таасир этет, ошону менен адамдын турмуштук позициясын түшүндүрөт. Ошондуктан, өзүн-өзү баамдоо аныкталган убакыттагы адамдын ишмердүүлүгүнүн натыйжасын аныктоо менен улам кийинки убакыттагы инсандын өнүгүүсүн мүнөздөйт.

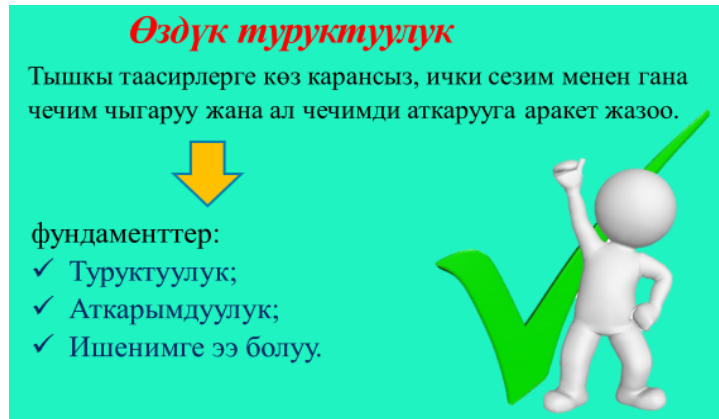
Белгилүү психолог У. Джеймс адамдын өзүн-өзү баамдоону «баштапкы эмоцияга» киргизген жана аны эмоциялардын арасында ооруксуноо менен ачуулануунун катарына караган [10]. Анын пикири боюнча өзүн-өзү баамдоо субъекттин өзү менен өзүнүн канаттаандыруусу же канаттаандырбашы болуп саналат, башкача айтканда ал өзүнүн өзүнө болгон катышы. Ал эми, Р. Бернс өзүн-өзү баамдоону «Мен – концепциясынын» түзүлүшүндө караган, ал өз учурунда адамдын «өзүнө карата» койгон талаптардын жыйындысы жыйындысы жана индивиддин өзү-өзүн элестетүүлөрүнүн бардык суммасы, ошондой эле аны «индивиддин өзү жөнүндөгү элестетүүлөрүнүн жыйындысы жана элестетүү учурундагы орун алган ой толгоолор» катары белгилеген [11].

Демек, өзүн-өзү баамдоо адамдын өзүнө өзүнүн инсан катары берген баасы, өзүнүн кыялы, мүнөзү жөнүндөгү ой толгоолорунун, өзүнүн өзгөчөлүктөрү, багыттуулугу боюнча көз караштарынын жыйындысы болуп саналат. Көптөгөн илимий изилдөөлөрдө педагогдордун, студенттердин өзүн-өзү баамдоосун жогорулатуунун эң натыйжалуу методу катары тренинг көрсөтүлөт [12,13]. Бул багытта, профессор Т.М. Сияев «Өзүн-өзү баамдоо» аталыштагы тренингди иштеп чыкты жана You Tube видеохостингине жайгаштырды [14].

«Өзүн-өзү баамдоо» тренингиси С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинде, Ош мамлекеттик университетинде жана Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окутуучулардын арасында өткөрүлдү. Тренинг үч бөлүктөн турат: а) өзүн-өзү баамдоо боюнча илимий изилдөөлөрдүн анализи; б) атайын даярдалган көнүгүүлөрдү аткаруу жана в) катышуучулардын ой-пикирлерин талкулоо.

Тренингдин жүргүзүүнүн алкагында инсан өзүн-өзү баамдоо ишмердүүлүгүн натыйжалуу жүргүзүү үчүн үч этапты басып өтүшү керек.

1. Өздүк туруктуулук. Тышкы таасирлерге көз карансыз, ички сезим менен гана чечим чыгаруу жана ал чечимди аткарууга аракет жазоо. Негизги фундаменттер: туруктуулук, аткарымдуулук жана ишенимге ээ болуу.



1-сүрөт. Өздүк туруктуулук.

2. Өздүк өзгөрүүчүлүк. Укмуштуудай ийгиликтерди багындыруу. Зарыл болгон учурда идеалды, үлгүнү иштеп чыгуу, жаңы касиеттерге ээ болуу. Негизги фундаменти: ырахатка батуу, жашоонун маңыз жана өзгөрүү.



2-сүрөт. Өздүк өзгөрүүчүлүк.

3. Өздүк актуалдуулук. Инсан бул дүйнөгө эмне үчүн жаралса, ошону толугу менен иш жүзүнө ашыруу. Жаңы касиеттерге ээ болуу менен жаңы чектерди, жана каалоолорду, тилектерди жаратуу. Негизги фундамент: чындык, кооздук жана кынтыксыздык.



3-сүрөт. Өздүк актуалдуулук.

Илимий изилдөөлөрдүн анализи жана жүргүзүлгөн тренингдин жыйынтыгын интерпретациялоо төмөндөгүдөй корутунду берди:

Ар бир инсан өзүнүн дүйнө таанымына жараша, калыптанган кулк-мүнөзүнө ылайык өзүн-өзү баамдоодо үч абалдын бирине туура келет.

1-абал. Өзүнүн чыныгы мүмкүнчүлүктөрдөн караганда өзүн абдан эле төмөн баамдоо. Бул инсандар өздөрүн көбүнесе жакшы сезишпейт. Көпчүлүк учурда өздөрүнүн жетишпегендиктерине абдан эмоционалдуу мамиле жасашат, башкача айтканда психикалык четтөөлөргө чейин барышат. Ал эми, өздөрү жеткен жетишкендиктерди жөн эле кокустук катары баалашат. Ал реалдуу жетишкендиктер жөнүндөгү маалыматты кайдайдыр бир тамаша же болбосо, күлкүлүү нерсе катары кабыл алышат.

2-абал. Өзүнүн мүмкүнчүлүгүн, мүнөздөмөлөрүн, өзгөчөлүктөрүн туура аныктоо. Башкача айтканда адекваттуу өздүк баамдоо. Бул инсандар кайсы бир учурда өзүнүн жетишкендиктерин абдан бир жогорку деңгээлде жарыялабаса деле, ал жетишкендиктерине өзүнүн жакшы эмоциясын пайда кылышат. Ошол эле учурда, жетишпегендиктери боюнча сын пикирлерди туура кабыл ала алышат.

3-абал. Өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн, мүнөздөмөлөрүн, өзгөчөлүктөрүн реалдуу абалын жогору баамдоо, башка айтканда өзүн өзүн жогору баамдоо. Бул инсандар, өздөрүнүн касиеттери боюнча реалдуулуктан четтеген ой толгоодо болушат. Алар дайыма өздөрү жөнүндө абдан жакшы ойдо болушат дагы, кайсы бир учурда мактанчаак, текебер касиеттерге ээ болуп калышат. Бирок, көпчүлүк учурда өзүн өзү баамдоо туура эмес болгондуктан, конфликттерге учуроо менен өздүк баамдоосун төмөндөтүүгө мажбур болушат.

Адабияттар:

1. Тьюк Д. Дух и тело: Действие психики и воображения на физическую природу человека. - М.: Либрокон, 2012.
2. Д. Карнеги Как завоёвывать друзей и оказывать влияние на людей. Минск, Попурри, 2019.
3. Левин К. Динамическая психология: Избранные труды / Под общ. ред. Д.А. Леонтьева и Е.Ю. Патяевой. - М., 2001.
4. Ванновская О.В. Развитие коммуникативной компетентности преподавателей системы дистанционного обучения средствами социально-психологического тренинга: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. - СПб., 2003. - 22 с.
5. Ушатова, И. В. Учебно-профессиональный тренинг как средство подготовки будущих педагогов профессионального обучения: диссертация ... кандидата педагогических наук: - Москва, 2012. - 264 с.
6. Долгополова Л.В. Педагогические условия подготовки преподавателей вуза к использованию тренинговых методов обучения. Диссертация ... к.пед.н. - Невинномысск., 2020. - 205 с.
7. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга. - М.: Издательство «Ось-89», 1999.
8. Макшанов С.И. Психология тренинга: Теория. Методология. Практика. - СПб.: Образование, 1997.
9. https://www.youtube.com/channel/UCrTZy0ENic8ESJGT_8IgCvQ/videos
10. Джемс У. Психология / Под ред. Л.А.Петровской. - М.: Педагогика, 2011.
11. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. - М.: Прогресс, 2016. - С. 30.
12. Бажук О.В., Берестовская Л.П., Мерцкая Т.В. Формирование готовности студентов педагогического вуза к профессиональному самообразованию // Перспективы науки и образования. 2022. №1(55). - С.111-129. doi:10.32744/pse.2022.1.7
13. Орнина Л.В., Кашуба И.В., Самарокова И.В. Формирование психолого-педагогической компетентности студентов вуза средствами тренинговой работы // Перспективы науки и образования. 2019. №1(37). С.316-326. doi: 10.32744/pse.2019.1.23
14. <https://youtu.be/FbXsospq2MA>
15. Сияев Т.М. Телетренинг в Кыргызской Республике: теория и практика. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2011. №. 4. С. 266-267.
16. Шерматова И.К. Личностно-профессиональный тренинг как средство формирования психологических понятий у студентов. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2008. №. 3-4. С. 235-236